

Яковлев Олександр Вікторович,

головний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення участі прокурорів у кримінальному провадженні Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ЕКСПЕРТОМ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

В сучасних умовах роботи органів досудового слідства, одним з найважливіших питань при розкритті та розслідування кримінальних правопорушень, які вчиняються на території нашої держави, є взаємодія органів досудового слідства з експертними підрозділами.

Відповідно до пункту 15 частини 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), слідчий – службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [1].

Згідно статті 69 КПК України, експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [2].

Крім того, окремі питання взаємодії слідчого та експерта визначено в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 7 липня 2017 року № 575 (надалі –

Інструкція). Відповідно до пункту 3 частини 5 розділу IX Інструкції (Особливості організації взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених проти життя, здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканості особи) начальник слідчого управління Головного управління Національної поліції України організовує взаємодію слідчих та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України при вилученні, зберіганні та своєчасному і кваліфікованому призначенні судових експертиз по вилучених у ході досудового розслідування слідах, у тому числі біологічного походження, та їх перевірку за криміналістичними обліками Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України. [3]

Розвиток новітніх досягнень у криміналістичній техніці як нашої держави, так і іноземних держав обумовлюють потребу постійного оновлення методик використання сучасної криміналістичної техніки, що, у свою чергу, потребує тісної взаємодії слідчого та експерта при розслідуванні злочинів та подальшої роботи з речовими доказами в рамках звернення слідчого з клопотанням про призначення судових експертиз.

Під час вчинення будь-якого кримінального правопорушення слідчо-оперативна група на чолі зі слідчим має застосовувати всі можливі техніко-криміналістичні засоби, прийоми і методи для виявлення та вилучення речових доказів. Особливої важливості це набуває при розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів проти життя чи здоров'я особи. Як правило, найбільш вагомими доказами під час розслідування таких видів злочинів є сліди безпосередньо правопорушника, такі, як біологічні рідини, сліди рук та ніг тощо. Слід зазначити, що пошук та виявлення зазначених слідів мають певні особливості на відкритій місцевості і в приміщеннях. Вказані об'єкти є беззаперечними доказами (при подальшому позитивному проведенні експертиз), що дозволяють ідентифікувати особу. Не маючи спеціальних знань, слідчому вкрай важко самостійно провести вилучення вказаних слідів та в подальшому звернутися з усім переліком компетентних питань із відповідним клопотанням до суду для винесення ухвали про проведення експертизи. Зазвичай, при вчиненні резонансних злочинів слідчому доводиться в одному кримінальному провадженні звертатися в середньому з 40 чи більше клопотаннями про призначення судових експертиз: судово-медичні, імунологічні, цитологічні, молекулярно-генетичні, медико-криміналістичні, дактилоскопічні, трасологічні та ін.. Слід зазначити, що окрім призначення експертиз в процесі розслідування слідчому необхідно також провести численні слідчі дії. Вказане навантаження

може обумовити помилки в клопотаннях про призначення експертиз. А отже, без тісної взаємодії з експертами в даному питанні не обійтися.

У пункті 1.8. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5, вказано, що підставою для проведення експертиз відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або письмове звернення потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження (далі – документ про призначення експертизи або залучення експерта), у якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню.[4]

Якщо слідчий, не маючи відповідних спеціальних знань або наперед не проконсультувавшись з експертом, в клопотанні чітко не окреслив питання особі, яка ці знання має (експерту чи групі експертів), це може призвести до повторного звернення з відповідним клопотанням, або не отриманням відповіді на поставлене питання.

Відповідно до інформації, наданої заступником голови Національної поліції України – начальником Головного слідчого управління Олександром Вакуленком, станом на 13.01.2017 року в органах Національної поліції України працює близько 20 000 слідчих працівників (некомплект складає 16 % або 2 300 працівників слідства). [5]

Зрозуміло, що така значна штатна чисельність працівників слідчих підрозділів значно перевищує штатну чисельність працівників експертних підрозділів. Крім того, постійні кадрові зміни, пов'язані з реформою правоохоронних органів, призвели до наповнення вказаних підрозділів молодими фахівцями, які, ще не маючи належного практичного досвіду, потребують підвищення рівня знань. З одного боку, підвищення рівня знань можна реалізувати шляхом проведення спільних семінарів, лекцій, конференцій, круглих столів та інших наукових заходів. Однак кожен з практичних працівників розуміє, що постійна безперервна взаємодія слідчого та експерта значно налагоджує ефективність розкриття та розслідування будь-якого кримінального правопорушення.

На мій погляд, найбільш оптимальним вирішенням описаної вище проблеми може стати запровадження при слідчих підрозділах інституту криміналістів. Налагодження роботи вказаних інститутів були б найбільш ефективні на початковому етапі досудового

розслідування. Вчасне та компетентне призначення судових експертиз не лише наповнить доказову базу кримінального провадження, але й значно пришвидшить строки розслідування і, відповідно, повідомлення про підозру особі та подальшого направлення обвинувального акту до суду.

Крім того, будучи включеним до складу групи слідчих, криміналіст зможе самостійно призначати експертизи, обирати спеціалістів, а в окремих випадках, за наявності достатніх спеціальних знань, криміналіст сам зможе виступати у якості спеціаліста при проведенні слідчих дій.

Також, при введенні в штатну чисельність відділів (відділень) поліції посади криміналіста, останній, при наданні йому спеціальних повноважень (за дорученням слідчого) через зміни до статей 242 та 243 Кримінального процесуального кодексу України, зможе самостійно призначати експертизи у кримінальних провадженнях та окремо звертатися з клопотанням до суду, що в разі зменшить навантаження на слідчі підрозділи і пришвидшить проведення слідчих дій у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 22.10.2018).

2. Закон України «Про судову експертизу» : закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 22.10.2018).

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. наказом МВС України № 575 від 7 липня 2017 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#n14> (дата звернення: 22.10.2018).

4. Про затвердженні Інструкції про призначення та проведення судових експертиз: затв. наказом Мін'юсту України № 53/5 від 8 жовтня 1998 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 22.10.2018).

5. Брифінг Національної поліції України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2155970-naspolicii-brakue-22-tisaci-pravoohoronciv-vakulenko.html> (дата звернення: 22.10.2018).